

EPDK, doğal gazın geldiği ve ulaşacağı kentlerde, “Kentsel Doğal Gaz Dağıtım Lisanslarını” ihale etmektedir. İhalelerde birim hizmet ve amortisman bedeli olarak en düşük bedeli teklif eden şirketlere, 30 yıllık süreyle ihale kapsamı kentte (kentlerde) Kentsel Doğal Gaz Dağıtım Lisansı verilmektedir. İhaleyi kazanan şirketler, 3 ay içinde lisans bölgeleri için temel mühendislik yaklaşımlarını ve fizibilite çalışmalarını EPDK inceleme ve onayına sunmak ve lisans görüşmelerini sonuçlandırmakla yükümlüdür.

Lisansı alan şirketin, lisans tarihinden itibaren en geç 6 ay içinde yatırım çalışmalarına başlaması ve en geç 18 ay içinde tüketicilere gazı ulaştırması gerekmektedir. Lisans sahibi şirket, 5 yıl içinde lisans sınırları içindeki imarlı bölgelerdeki tüm tüketicilere, “ekonomik olmak kaydıyla” gazı getirmekle yükümlüdür. Lisansın ilk 8 yılı içinde, şirket, satın aldığı gaz bedeline birim hizmet ve amortisman bedeli olarak ihalede bildirdiği fiyattan fazla bir fiyat ekleyemez. Bugüne değin sonuçlanan Kentsel Doğal Gaz Dağıtım Lisans İhalelerinde çıkan birim hizmet ve amortisman bedelleri 0–0,038 YTL (0-3.16 USD cent) arasındadır. Bir kaç doğal gaz dağıtım lisans ihalesinde ise ihaleye giren şirketlerin bazıları birim hizmet ve amortisman bedelini sıfıra indirdikleri gibi, Trakya Bölgesi ihalesinde olduğu gibi 180 dolar olan abone bağlantı bedelini de eksiltmeye sokarak, bedelsiz olarak uygulayacaklarını bildirmişlerdir. Ancak sonuçlanan ihalelerin çoğunluğunda abone bağlantı bedeli indirimine konu olmamış ve 180 dolar olarak uygulanmıştır.

Doğal gazın kentlerde kullanımının yaygınlaştırılması için kentsel doğal gaz dağıtım ihaleleri EPDK tarafından hızla sürdürülmektedir. Bazı ihaleleri üstlenen firmaların satın aldıkları gazın fiyatına ekleyecekleri birim hizmet ve amortisman bedelini sıfıra indirmeleri, ayrıca abonelerden alacakları abone bağlantı bedelini son Elazığ ihalesinde olduğu gibi beş dolar gibi rakamlara düşürmeleri manidardır. EPDK tarafından yatırım fizibiliteyi yeterince sorgulanmadan lisans verilen bu şirketlerin, ihale şartlarının geçerli olduğu ilk sekiz yıl boyunca gaz satış geliri elde etmeden, konut abonelerinden yatırım harcamalarını karşılayacak bir abone bağlantı bedeli almadan, yalnızca sanayi abonelerin bağlantı bedellerinden kazanacakları % 10 kâr ile faaliyetlerini nasıl sürdürecekleri merak konusudur. Kamuoyu, lisansları veren EPDK'dan bu hususta açıklama beklemektedir.

Öte yanda EPDK, doğal gaz dağıtım lisansı verdiği kentlerde, şebeke yapımı, konutlara gaz verilmesi, sanayi tesislerinin doğal gaza dönüştürülmesi v.b. uygulamalarda düzenleyici teknik şartnamelerin hazırlanması ve uygulanması görev, yetki ve sorumluluğunu kentsel gaz şirketlerine devretmiştir

Kentsel doğal gaz dağıtım şirketlerinin tümü için geçerli olacak, ülke çapında zorunlu uygulaması olan İç Tesisat, Servis Hattı, Şebeke Yapım ve Endüstriyel Tesis Doğal Gaz Dönüşüm şartnameleri yoktur. Bu durumda, her kent ve şirketin uygulamaları farklı olabilmektedir.

Halen her kentte farklı uygulamalar olduğu gibi, kentsel gaz şirketlerinin uygulamaları da, EPDK tarafından yeterince denetlenmemektedir. Bu sakıncalı uygulamaya bir an önce son verilmesi ve ülke genelinde geçerli, tüm gaz şirketleri için bağlayıcı olacak ortak teknik şartname ve düzenlemelerin yürürlüğe konulması için Odamız tarafından çağrılar yapılmış ve ortak çalışma önerilerinde bulunulmuştur. Bu düzensizliğin bir an önce giderilmesi ve ülke çapında geçerli olacak yapım şartnameleri ve uygulama birliğinin tesisi zorunludur.

EPDK'nın geçtiğimiz aylarda "Endüstriyel Tesisler Doğal Gaz İç Tesisat Şartnamesi"nin ortaklaştırılmasına yönelik olarak yaptığı çağrı olumludur. Odamız, yoğun bir çalışmayla hazırladığı şartname önerisini EPDK'ya ve kentsel gaz şirketlerine iletmıştır. Odamızın bu çalışmasının yanı sıra, "Konutlarda Doğal Gaz İç Tesisat Şartnamesi" önerisi de 3-5 Mayıs 2007'de Ankara'da düzenlenen Uluslararası Doğal Gaz Kongresinde ilgili tüm kesimlerin görüş ve değerlendirmesine sunulmuştur. Odamızca benzer bir çalışma da, "Kentsel Doğal Gaz Dağıtım Şebekeleri ve Servis Hatları Yapım Şartnamelerinin" ortaklaştırılmasıyla ilgili olarak yapılmış ve Kongrede tartışmaya açılmıştır.

Kentsel dağıtım şebekelerinde, bina servis bağlantılarında, bina iç tesisatlarında, gazın yıllardır kullanıldığı kentlerdeki uygulamalar ve deneyimin ışığında, bütün ülke çapında geçerli ve zorunlu olacak:

- Ulusal kentsel gaz dağıtım şebekesi tasarım ve yapım standartları ve şartnameleri,
- Ulusal bina servis bağlantı standartları ve şartnameleri,
- Ulusal bina iç tesisat standartları ve şartnameleri,
- Ulusal endüstriyel tesis doğal gaz dönüşüm standartları ve şartnameleri,
- Ulusal doğal gaz yapım işleri denetim standartları ve şartnameleri

ETKB koordinasyonunda, Odamız tarafından hazırlanan taslaklar esas alınarak TSE, EPDK, gaz şirketleri, meslek odaları ve uzmanlık örgütlerinin katılımıyla kesinleştirilmeli ve bir an önce uygulamaya konulmalıdır.

7. DOĞAL GAZ ALIM SÖZLEŞMELERİ VE SÖZLEŞMELERİN DEVRİ

Doğal gaz diğer enerji kaynakları gibi üretici ülkeler için stratejik bir kaynaktır. Belli başlı doğal gaz üreticileri, bu stratejik kaynağı kendi ülkeleri için azami getiriyle değerlendirmek istemektedir. Rusya, İran, örneklerinde görüleceği üzere, enerji politikaları, ülkelerin dış politikalarının önemli bir unsurudur.

Son zamanlarda, özellikle Trakya'da yeni kuyularda doğal gaz bulunması, Karadeniz'de yürütülen arama çalışmalarının ümit vermesi, Akçakoca Ereğli açıklarında TPAO tarafından doğal gaz bulunması ve üretime başlanması v.b. olumlu gelişmelere karşın yerli üretim çok düşüktür ve Türkiye doğal gaz ihtiyacının tamamına yakın bölümünü ithal etmektedir. Tedarikçiler ise Rusya, İran, Cezayir ve Nijerya'dır. Azerbeycan'dan ithalata ise Temmuz 2007'de başlanılmıştır. Mısır gazının da Suriye-Türkiye boru hattının yapımının sonuçlanmasından sonra, 4646 sayılı Yasanın ithalatla ilgili uygulamalarının netlik kazanmasına da bağlı olarak devreye girmesi beklenmektedir.

BOTAŞ'ın çeşitli ülkelerle doğal gaz alım sözleşmeleri bulunmaktadır. Bu sözleşmeler "ticari sır" içerdikleri gerekçesiyle sürekli gizli tutulmuş ve kamuoyunun erişiminden saklanmıştır.

Bu sözleşmelerin,

"Eksiksiz uygulanmaları halinde Türkiye'yi ciddi ödeme yükümlülükleri riskleri ile karşı karşıya bırakabilecek "Al ya da öde" koşulları" ve "Satın alınan gazın üçüncü ülkelere satışını önleyen hükümleri içerdiği,

"Öngörülen asgari temin şartına ve anlaşılan kompozisyon ve basınçta gaz temin edilmesi şartına uyulmaması halinde uygulanacak cezalarla ilgili hükümlerinin yetersiz olduğu",

v.b aleyhte hükümler de içerdiği öne sürüle gelmiştir. Bu tespitlerin bazıları Sayıştay raporlarında da yer almıştır.

Bu açıdan mevcut doğal gaz alım sözleşmelerinin konusunda uzman bir heyet eliyle ve ülke çıkarlarını gözeten bir bakış açısıyla ayrıntılı bir şekilde irdelenmesi ve tüm bu anlaşmaların "takrir-i müzakere "konusu yapılarak aleyhteki hükümlerden arındırılması zorunludur. Bu çalışmalarda ilgili tüm kesimlerin görüş ve önerileri alınmalıdır. Aynı şekilde yeni doğal gaz anlaşmaları da kapalı kapılar ardında değil, şeffaf bir şekilde görüşülmeli ve kamuoyunun bilgisi ve onayı dahilinde yapılmalıdır.

DEVİR İHALELERİ

2001 yılında IMF ve Dünya Bankası direktifleri doğrultusunda "15 günde 15 yasa" aceleciliği ile çıkarılan yasalardan biri olan 4646 sayılı Doğal Gaz Piyasası Yasasına göre 2009 yılına kadar BOTAŞ'ın pazar payının % 20'ye indirilmesi için alım sözleşmelerinin her yıl % 10'unun ihale yoluyla özel kuruluşlara devredilmesi öngörülmektedir. Devirlerle ilgili olarak BOTAŞ 04.11.2004 tarihinde bir ihale

duyurusu yapmıştır. Buna göre toplam ithalatın yıllık 16 milyar m³'lük bölümü, her biri 250 milyon m³'lük 64 parça, ihale duyurusu terminolojisi ile 64 "lot" olarak devir edilmesi amaçlanmıştır. Her bir parçanın devir bedelinin 500.000 USD'den daha aşağıda olmamak üzere ihalede belirlenmesi ve en yüksek devir bedelini veren firmanın devir hakkını alması öngörülmüştür. Böylece doğal gaz ithalatındaki BOTAS'ın tekelinin kaldırılması öngörülmüştür.

BOTAS'ın bu şekilde çıktığı ihaleler, "gaz satan ülkelerin BOTAS'la yaptıkları satış anlaşmalarını üçüncü kişilere devretmede isteksiz olmaları nedeni ile" birkaç kez ertelenmiştir. 2005 Haziran'ında, TBMM tatile girmeden hızla görüşülen ve yasalaşan 16.05.2005 tarih ve 5367 sayılı yasa ile, doğal gaz alım sözleşmeleri devir ihalelerine girecek şirketlerin sözleşmeyi devredecek gaz şirketinden onay almaları zorunluluğu getirilmiştir. Böylece BOTAS'ın ihalelerine ancak gaz sözleşmelerini devretmeleri söz konusu olan GAZPROM, NIGC, SONATRAC ve Nijerya'daki gaz şirketinin uygun göreceği şirketlerin katılımına imkan tanımıştır. Sonuçta yalnızca 4 milyar m³ Rusya Batı Hattı gaz sözleşmeleri devir ihalesine GAZPROM'un uygun gördüğü 4 firma katılmıştır. İhale kararında, tüm teklifçi firmaların devir bedellerini lot başına 2 milyon dolara yükseltmeleri kaydıyla, sırasıyla sözleşmelerin bir lot'unun SHELL ENERJİ, üç lot'unun BOSPHORUS GAZ, on lot'unun ENERCO ENERJİ iki lot'unun ise AVRASYA Enerji firması tarafından üstlenilmesi öngörülmüştür. Uzun süren görüşmeler sonrasında, Shell Enerji bir lot'luk (250 milyon m³) sözleşmenin 2 milyon USD bedelle devri için BOTAS'la sözleşme imzalamıştır. Daha sonra Bosphorus Gaz ve Enerco da devir sözleşmelerini imzalamıştır. Onları Avrasya Enerji izleyecektir.

Bu süreçte, doğal gaz devir sözleşmelerini üstlenmeyi öngören şirketlerin önderliğinde Doğal Gaz İthalatçıları ve İhracatçıları Derneği-DİVİD kurulmuştur.

Devir edilecek doğal gaz alım sözleşmelerinin tutarı 4 milyar m³'dür. Bu rakam, EPDK'nın 2007 için öngördüğü 36.2 milyar m³ tüketim tahmininin %11'i mertebesinde. Sancılı ve zahmetli bir süreç olan doğal gaz alım sözleşmelerinin devri yerine, doğal gaz ithalatına koyulan sınırlamaların kaldırılması daha uygun bir seçenek olacaktır. Böylece daha ucuza doğal gaz ithal edeceğini iddia eden çevrelerin iddialarının ne denli gerçekçi olduğu da ortaya çıkacaktır.

8. PİYASA AKTÖRLERİNİN FAALİYETLERİ

8.1 Piyasa Faaliyetleri için Verilen Lisanslar

EPDK internet sitesinde yer alan bilgilere göre, 10.2.2008 itibarı ile lisans verilen piyasa faaliyetlerinin dökümü aşağıdadır.

Tablo 28: Lisans Verilen Piyasa Faaliyetleri

FAALİYET TÜRÜ	VERİLEN LİSANS SAYISI
CNG SATIŞ	36
CNG DAĞITIM	11
DAĞITIM	57
DEPOLAMA	4
İHRACAT	1
İLETİM	1
İLETİM(LNG)	15
İTHALAT	11
TOPTAN SATIŞ	26
TOPLAM	162

Kaynak : EPDK

Öte yanda 790 firma da doğal gaz sektöründe faaliyet göstermek üzere yapım ve hizmet sertifikası almıştır.

8.2 Kentsel Doğal Gaz Dağıtım Şirketleri ve GAZBİR

4646 sayılı yasaya göre doğal gaz piyasasının en önemli aktörlerinden biri, kentsel doğal gaz dağıtım lisansı alan şirketlerdir.

İlk başta kentsel gaz şirketlerinin en fazla iki kentin lisans hakkını alması öngörülmüşken, bu sayı 16.10.2003 tarih ve 219/13 sayılı Kurul kararıyla önce beşe, daha sonra da 20.10.2005 tarih ve 588 sayılı Kurul kararıyla sekize, en son 24.8.2006 tarih ve 897/7 sayılı kararla onbire ve son olarak 27.12.2007 tarih ve 1436/5 sayılı kararla yirmiye çıkarılmıştır. Bu düzenlemeyle bugün kentsel doğal gaz şirketlerinin çok büyük bir bölümü Aksa-Anadolu Gaz, Zorlu Enerji, Enerji Yatırım Holding, Arsan, Palen, Kolin ve Çalık gruplarınca kontrol edilmektedir. İlk

başta çıkılan lisans ihalelerinde lisans sınırları yalnızca bir kent ve o kentin belediye sınırlarıyla sınırlı iken, daha sonra lisans sınırları bir çok kenti ve en son Mersin'den İskenderun'a tüm Çukurova Bölgesini kapsayacak kadar genişletilmiştir. Kentsel doğal gaz dağıtım şirketleri lehine bir başka düzenleme ile de 27.12.2004 tarih ve 408 sayılı Kurul kararı kapsamında serbest tüketici olma sınırı 1 milyon m³'den 15 milyon m³'e çıkarılarak, bu rakamın altında tüketimi olan tüm kuruluşların gazı kentsel gaz dağıtım şirketinden temin etmeleri zorunlu hale getirilmiştir.

GAZBİR

03.09.2004 tarihinde kentsel doğal gaz dağıtım şirketlerini temsilen Doğal Gaz Dağıtıcıları Birliği (GAZBİR) kurulmuştur. GAZBİR'in Faaliyet Raporlarında belirtildiği üzere, EPDK, ETKB ve BOTAŞ'la kurulan ilişkilerde, GAZBİR'e üye kentsel gaz dağıtım şirketlerinin yaşadığı sorunlar ve çözüm önerileri ilgililere iletilmiştir.

GAZBİR'in internet sitesinde faaliyetleri ile ilgili olarak,"Türkiye Doğal Gaz Dağıtım sektörünün sıkıntılarını çözmek ve piyasa gelişimine katkı sağlamak için" yoğun çalışmalar yürütüldüğü ifade edilmektedir.

Sitede, devamla,

- ✚ "Mevzuat revizyon gereklerini tespit ve uygulamadaki aksaklıkların giderilmesi için ilgili kuruluşlarla işbirliği içinde çalışmalar yapıldığı",
- ✚ "Türk Doğal Gaz Piyasasının AB ülkeleri doğal gaz piyasasına entegrasyonu çalışmalarının desteklendiği",
- ✚ "Sektördeki diğer dernekler ve oyuncularla işbirliği olanaklarının değerlendirildiği",
- ✚ "Bu amaçlar doğrultusunda Uluslararası Gaz Birliği-IGU 'ya ve Avrupa Gaz Birliği-EUROGAS 'a üye olunduğu",

belirtmektedir.

GAZBİR 2006-2007 dönemi Faaliyet Raporunda:

BOTAŞ'la; "Doğal Gaz Alım Anlaşmaları", "Şebeke İşleyiş Düzenlemeleri", "RMS A ve B Teknik Şartnameleri", "Bağlantı Anlaşmaları",

EPDK ile "Yönetmelikler", "Belediye ortaklıklarında yaşanan sorunlar"

konularında sürekli ortaklaşa çalışmalar yapıldığı ve bazı sorunların çözümü doğrultusunda gelişme kaydedildiği ifade edilmektedir

GAZBİR'in 2006 Faaliyet Raporu'nda "Doğal gaz dağıtım sektörünün gelişimi ile paralel olan sektör yapılanmasının ivme kazandığı bu dönemde, dağıtım şirketlerinin menfaatlerinin yeterince korunduğu bir piyasa oluşumuna katkı, dağıtım şirketlerinin bireysel çabalarından çok, bu şirketleri örgütlü bir şekilde temsil eden bir organizasyon olan GAZBİR vasıtasıyla sağlanabilecektir" denmektedir. Kentsel gaz şirketlerinin tamamına yakın bir bölümünün üyesi olduğu GAZBİR'in sektörün ve piyasa faaliyetlerinin üyelerinin çıkarları doğrultusunda düzenlenmesi yönünde çalışmalarını sürdüreceği açıktır.

8.3 Piyasa İşleyişine Yönelik Eleştiriler

Doğal gaz sektöründe faaliyet gösteren özel sektör kuruluşları olan kentsel doğal gaz dağıtım şirketleri ve doğal gaz ithalatçılarının yürürlükteki mevzuat ve işleyişe yönelik eleştiri ve önerilerini aşağıdaki başlıklar altında toplamak mümkündür.

1. Şebeke İşleyiş Düzenlemesi (ŞİD) ile ilgili olarak zorunlu uygulamaların erken yürürlüğe konulduğu belirtilerek, sistem ve uygulamaların oturmasının zaman alacağı öne sürülmekte ve bu nedenle uzun bir geçiş dönemi uygulanması ve ŞİD'in gaz alım sözleşmelerinden ayrıştırılması talep edilmektedir.
2. BOTAŞ'ın iletim, ithalat ve satış faaliyetlerinin ayrıştırılması, iletim şebekesi ve branşman hatları yatırımlarının hızlandırılması, iletim ve sevkiyat bedellerinin yüksek olduğu gerekçesiyle daha makul düzeye getirilmesi, istenmektedir.
3. Depolama Usul ve Esasları ile ilgili düzenlemelerin yapılması ve tedarikçilerin depolama taahhütlerini yerine getirebilmeleri için ulusal politika geliştirilmesi gereği savunulmaktadır. Tuz Gölü Projesi gibi projelerin kamu eliyle yürütülemediği öne sürülmekte ve bu tür yatırımların hızla hayata geçirilmesi istenmektedir. Ayrıca mevcut depolama tesis kapasitelerinin depolama yükümlülüğü olan tedarikçilere de açılması talep edilmektedir.
4. Ulusal Dengeleme Noktası kurulması istenmektedir.
5. Toptan satış fiyatlarının serbest bırakılması istenilmekte, BOTAŞ'ın Ağırlıklı Ortalama Alım Fiyatının Batı hattından gelen ve ihale ile devir edilen kontrat fiyatlarından daha düşük olduğu, devir edilen sözleşmelerin pazar payının düşük olması nedeniyle ithalatçıların BOTAŞ karşısında eşit olmadığı, toptan satış tarifesinin, ŞİD ve yürürlükteki sevkiyat ve iletim bedellerinin BOTAŞ ile diğer sistem kullanıcılarına eşit olanaklar tanımadığı iddia edilmektedir.
6. Kontrat devirlerinin sürmesi, doğal gaz ithalatının tamamen serbest bırakılması, mevcut belediye gaz şirketlerinin özelleştirmelerinin sonuçlandırılması talep edilmektedir.
7. Lisans tarihlerinden sonra ilk sekiz yıllık dönemin bitiminde uygulanacak birim hizmet ve amortisman bedellerinin tespitine yönelik çalışmaların şimdiden başlatılması ve 6-8 cent/m³ birim hizmet ve amortisman bedeli uygulamasına imkan veren tarifeler hazırlanması talep edilmektedir.

9. DÜNYA BANKASININ DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLERİ

Dünya Bankası tarafından 2004 yazında 4646 sayılı Doğal Gaz Piyasası Yasasını irdeleyen ve yasa uyarınca yapılan uygulamaları değerlendiren ve yasada yapılması önerilen değişiklikleri içeren bir rapor hazırlanmıştır. Bu raporun son hali, ESMAP(Energy Sector Management Assistance Program) tarafından Mayıs 2007'de "Turkey:Gas Sector Strategy"- "Türkiye Gaz Sektörü Stratejisi" başlığıyla 114/07 ve 40242 sayı ile yayınlanmıştır.

Bu raporu, yine ESMAP tarafından Mayıs 2007'de 325/07 sayısıyla yayınlanan "Turkey's Experience with Greenfield Gas Distribution since 2003 " başlıklı ve 2003'ten 2006 başına kadar olan dönemde kentsel gaz dağıtım şirketlerinin faaliyetlerini inceleyen ikinci rapor izlemiştir.

2004 yılında hazırlanan ve Türkiye Gaz Sektörü Stratejisini inceleyen ilk rapor önemli saptamalar içermektedir.

Raporda "Doğal Gaz Piyasası Yasasının gaz pazarının liberalizasyonu, finansal açıdan dengeli, uyumlu ve şeffaf bir pazarın yaratılmasına yönelik bir değişim için hırslı bir program öngördüğü" saptaması yapılmaktadır. BOTAŞ'ın yeniden yapılandırma çalışmalarının ithalat, iletim, depolama ve toptan satış alanlarında faaliyet gösterecek ayrı tüzel kişiliklere dönüştürmeyi hedeflediğinin altı çizilmektedir.

Raporda, devamla:

- ✚ BOTAŞ'ın ithalat tekelinin sona ermesi,
- ✚ Çok iddialı bulunan ve BOTAŞ'a giydirilmeye çalışılan bir deli gömleği olarak nitelenen BOTAŞ'ın ithalattaki payının 2009'a kadar % 20'ye düşürülmesi hedefinden vazgeçilmesi, (Bu oranın Almanya ve İngiltere'de % 50,İtalya ve İspanya'da % 75,Fransa'da % 90 olduğu)
- ✚ BOTAŞ'ın toptan satış tekelinin kırılması ve böylece çokuluslu şirketlerin pazara ilgilerinin çekilmesi,
- ✚ Sözleşme Devirleri yerine tedrici bir şekilde kademeli olarak uygulanacak Miktar Devirleri Uygulamasına geçilmesi,
- ✚ BOTAŞ'ın ticari bir şirket gibi hareket etmesi yerine salt teknik iletim şirketi olarak faaliyet göstermesi,
- ✚ Sektördeki karar vericilere danışmanlık hizmeti vermek üzere bir kurul oluşturulması,
- ✚ Uzman ve sözüne itibar edilir bir kişiye kurumlar arası olası sorunların çözümüne yardımcı olmak üzere hakemlik görevi verilmesi,
- ✚ EPDK kararlarının gerekçelerinin yayınlanması
- ✚ EPDK'nın stratejik kararlarının ETKB onayına tabi olması

önerileri yer almaktadır.

Raporda Türkiye Gaz Sektörü İçin Stratejik Amaç tanımı şu şekilde yapılmaktadır.

“Artan kullanımı karşılamak için, ekonomik temelde, güvenilir gaz arzını, rekabetin hızla geliştiği yerel toptancı piyasasını geliştirerek, Türkiye'nin transit ticaret imkanlarını azamileştirmek ve orta vadede “al ya da öde” yükümlülüklerini dengeleme ve kamunun yükümlülük ve risklerini özel sektöre devretmek”

Bu amaca yönelik Politika Hedefleri ise şu başlıklar altında toplanmaktadır.

1. Gaz sektörünün gelişmesini desteklemek
2. Gaz arzını güvence altına almak
3. Gazın Türkiye enerji pazarında ekonomik bir paya sahip olmasını sağlamak
4. Pazara yeni girişleri ve rekabeti sağlamak
5. Kafkasya, İran ve Irak'tan temel bir transit güzergahı oluşturmak
6. Al ya da öde yükümlülüklerinden kurtulmak
7. Riskleri özel sektöre kaydırmak

Bu politikalara yönelik olarak dört temel çalışma alanı önerisi yapılmaktadır.

1. BOTAŞ'ın yeniden yapılandırılması
2. Toptan satış faaliyetlerinin rekabetçi bir biçimde gerçekleşmesi
3. Arz fazlası sorunun (al ya da öde) çözümü
4. Daha rekabetçi şartlarda gaz ithalatının yapılması

Gaz Dağıtım Şirketlerinin 2003-2005 dönemindeki faaliyetlerini ve uygulamalarını inceleyen ikinci raporun önemli bulgularından biri, gaz dağıtım şirketlerinin ilk sekiz yıl sonrasında EPDK tarafından yeniden belirlenecek birim hizmet ve amortisman bedeli konusunda beklentileridir. Şirketlerin çoğu 2.5 cent/m³ düzeyinde birim hizmet ve amortisman bedeli beklentisi içindedir. Bu yıl içinde özelleştirilecek EGO'yu satın alacak şirkete yasayla tanınan 5.5 cent/m³ birim hizmet ve amortisman bedeli, diğer gaz şirketleri tarafından da emsal gösterilerek talep edilecektir.

10. DOĞAL GAZ YASASINDA YAPILMASI ÖNGÖRÜLEN DEĞİŞİKLİKLER

Hazırlık sürecinde kapsamlı bir şekilde tartışılmayan Doğal Gaz Yasasının bir dizi eksiklik içerdiği ve değiştirilmesi gerektiği değişik çevrelerce dile getirilmiştir. Bu konuda en son ETKB tarafından hazırlanan ve 4628 ve 4646 sayılı yasalarda değişiklik ön gören yasa tasarısı taslağı BOTAŞ'ın yasayla ilgili eleştirilerini dikkate almamaktadır. Taslak BOTAŞ'ın mevcut işbirlikleri ve uluslararası projeler için

gelecekte kuracağı şirketleri, iştirak ve hakim durum oluşturma yasağından muaf tutmakta, yüksek basınçlı hatlardan gaz alan kamu santralleri ile YİD ve Yİ santrallerine gaz satışının BOTAS tarafından yapılması ve LNG ithalatı ile ilgili bazı değişiklikler ön görmektedir.

Bu konuda Eski BOTAS Genel Müdürü Gökhan Yardım tarafından LNG ithalatı hakkında yapılan açıklama aşağıda verilmiştir:

“Eğer LNG ithalatını serbest bırakırsak bundan şu anda sadece Aliğa'daki LNG terminalinin sahibi EGEGAZ faydalanır. Serbestlik adı altında bir gruba özel imtiyaz vermiş oluruz. Eğer IMF ve Dünya Bankası politikalarına karşı isek o zaman BOTAS'ın ithalat hakkını tekrar vermeliyiz. IMF ve Dünya Bankasını ortaya sürerek arkadan özel bir gruba hak vermek bana uygun gelmiyor. Bugün alım anlaşması olmadan hiç kimse İskenderun ve Çanakkale'ye LNG terminali yapmaz. Zaten bu yönde müracaat da yok. Müracaat olursa EPDK onay vermeli ancak LNG ithalatını serbest bırakalım ama terminali olanlar bu hakkı kullanmasın sadece operatör olsunlar. Yoksa BOTAS'ın ayağından tutarken piyasadaki diğer oyuncuların ellerinden tutup yarışmalarını beklemek hakkaniyetle bağdaşmaz.”

4646 sayılı Doğal Gaz Piyasası Yasasına göre 2009 yılına kadar BOTAS'ın ithalatının ülke doğal gaz piyasaları içindeki payının % 20'ye indirilmesi ve bunun için alım sözleşmelerinin her yıl % 10'unun ihale yoluyla özel kuruluşlara devredilmesi öngörülmektedir. BOTAS tarafından yapılan talep projeksiyonu ve kontrata bağlanmış alım miktarları karşılaştırıldığında 2011 yılından itibaren doğal gaz açığı meydana gelmektedir. Toplam enerji tüketimi içinde bu kadar yüksek paya sahip doğal gazda arz güvenliğinin sağlanması için gereken önlemler alınmalıdır. Başta ithalat sınırlamaları olmak üzere yasada yapılması gereken değişiklikler ilgili tüm kesimlerin görüşleri dikkate alınarak belirlenmelidir. Odamız Doğal Gaz Piyasası Yasasında yer alan ve BOTAS'ın pazar payının yasa yoluyla düşürülmesini ön gören hükümlerinin iptal edilmesi gerektiği düşüncesindedir. Rekabet ithalat yasağının kaldırılmasını ön gören düzenlemesi ile sağlanabilir.

11. KAMUSAL PLANLAMA

2006 yılının temmuz ayında Bursa'da bir santralde çıkan arıza sonrası bazı özel kesim elektrik üreticilerinin de zarar ettikleri gerekçesiyle üretimi durdurmaları sonucunda, bir çok il saatlerce karanlıkta kalmıştı. Bu olay sonrasında Elektrik Mühendisleri Odası tarafından yapılan açıklamada şu görüşlere yer verilmişti..

“Yaşanan olayda Türkiye, özelleştirme işlemi tamamlayamamış olması nedeniyle yine de şanslı konumdadır. Kamu santralleri olan Yatağan, Yeniköy ve Kemerköy'ün kontrol yetkisi hala kamunun elindedir ve böyle bir kesinti sırasında devreye alınabilmişlerdir. Elektrik üretimindeki payları çok düşük olan otoprodüktörlerin tercihleri bile böylesi bir sıkıntı yaratabiliyorsa, elektrik alanının

tamamen piyasaya bırakılması durumunda özel sektörün doğal olarak kâr öncelikli tercihler yapması karşısında Türkiye'nin hangi koşullarla karşı karşıya kalacağı açıktır.

Elektrik alanına, yalnızca otoprodüktörler, yalnızca yap-işletler, yalnızca rüzgar santralleri, yalnızca yap-işlet-devretler, yalnızca iletim ve dağıtım hatları, yalnızca mobil santraller gibi sınırlanmış bakış açılarıyla yaklaşmak, bu alandaki sorunları çözmek yerine daha da derinleştirmektedir. Hükümet, bütüncül ve kamusal bir yaklaşım yerine, tek tek parçaları ele almakta, 'O dönemin koşullarında böyle anlaşmalar imzalanmış, anlamak lazım' mantığıyla bu alandaki kaosu sürdürmektedir.

Bir kamu hizmeti olan elektrik alanı, yaşadığımız elektrik kesintisi olayında da görüldüğü gibi, termik santralleri, doğal gaz santralleri, trafoları, dağıtım şebekeleri ile birlikte bir bütündür. Bu bütünün parçalanmış olması ülkemize yarar değil, zarar getirmektedir. Birkaç yıl sonra kamunun yatırım yapması zaten bir zorunluluk haline gelecektir. Daha fazla sistemde tahribat yaratmadan hemen, şimdi, acil olarak kamusal çözümler üretilmesi gerekmektedir.”

Çok haklı olan bu görüşler doğal gaz sektörü için de geçerlidir. Çağdaş bir enerji kaynağı olarak doğal gazı kullanmak da kamusal bir hak ve kentsel dağıtım hizmetleri özel şirketler eliyle verilse de, kamusal bir hizmettir. Doğal gaz sistemi, ülke girişlerindeki ölçüm istasyonları, iletim ve dağıtım şebekeleri, bu şebekelerdeki kompresör istasyonları, basınç düşürme ve ölçüm istasyonları, pig istasyonları, vana grupları v.b. birçok bileşenden oluşur. Bu faaliyetlerde bir planlama, eşgüdüm ve denetim zorunludur. Sistemin parçalar haline bölünmesi, her bir parçanın, ithalat, iletim, toptan satış, dağıtım, depolama v.b. faaliyetler üzerinden özelleştirilmesi ve çok sayıda özel şirket eliyle gerçekleştirilmesi eşgüdümü zorlaştıracak ve planlamayı güçleştirecektir. Kaldı ki, doğal gaz depolama tesisi kurmak özel sektörün de gerçekleştirilebileceği bir faaliyetken, ithalatçı ve toptan satış şirketleri için belirli oranda depolama zorunluluğu var iken, hiçbir özel sektör kuruluşu buna yönelmemiştir. Hal böyleyken şimdi bazı özel sektör kuruluşlarının TPAO ve BOTAS'ın süren doğal gaz depolama tesisi yatırımlarının kendilerine devir edilmelerini talep etmeleri, samimi olmayan bir hazıra konma davranışıdır.

12. TPAO-BOTAŞ BİRLEŞMESİ

Ülke petrol sektörümüz; 1980'li yılların ortalarına kadar Dünya petrol sektöründeki uygulamalara paralel olarak entegre bir yapıda ortağı olan kamu kuruluşları tarafından yönetilen nispeten özerk TPAO çatısı altında, petrol ve tanımı içerisindeki doğal gazın arama, üretimi gibi riskli faaliyetleri ile iletim, rafinaj, dağıtım ve pazarlama gibi kârlılığı yüksek ve riski az faaliyetlerini bir arada toplayarak, hükümetlerin ekonomik tercihleri doğrultusunda kendilerine ayrılan

bütçelerle siyasi otoritelerin idari baskılarına açık bir yapı altında da olsa gelişmiştir. 1980'li yılların ortalarından günümüze kadar ayrıştırılmalar ve özelleştirmeler adı altında TPAO çatısı altındaki entegre yapı bozulmuş ve günümüzdeki yapıya dönülmüştür. Günümüzdeki yapılanma ile TPAO, 233 sayılı KHK'de tarif edildiği üzere; ekonomik gereklere uygun olarak verimlilik ve kârlılık ilkeleri doğrultusunda milli ekonomi ile uyum içerisinde çalışarak sermaye birikimine yardım etmek ve yatırım kaynakları yaratmak üzere kamu adına sadece petrol arama ve üretmekle görevlendirilmiştir. Takiben Petrol Ofisi, TÜPRAŞ entegre yapıdan ayrılarak özelleştirilirken entegre yapıdan ayrılan BOTAŞ Doğal Gaz Piyasası Kanunu'na göre 2009 yılında yapılacak yeniden yapılandırma sonrası yatay bütünleşmiş bir yapıya getirilip bölünecektir. Doğacak yeni şirketlerden BOTAŞ adı doğal gaz ithalatını yapan şirkete verilip diğer şirketlerle birlikte özelleştirilirken iletim bölümü başka bir şirket adı altında özelleştirmenin haricinde tutulacaktır.

Dünyanın birçok ülkesinde olduğu gibi ülkemizde de petrol ve doğal gaz arama, üretim, iletim, dağıtım ve satış faaliyetleri dikey bütünleşmiş bir yapıda sürdürülmelidir. BOTAŞ'ı da bünyesine alacak TPAO, Türkiye Petrol ve Doğal Gaz Kurumu olarak, arama, üretim, iletim, depolama, dağıtım faaliyetlerinin yanı sıra, petrol ve doğal gaz satış, pazarlama faaliyetleri ve petrol rafinaj hizmetlerini de kamu eliyle vermelidir.

Öte yandan, doğal gaz depolama tesisleri ve zaten kamuda kalması düşünülen doğal gaz iletim hatları; oluşturulacak bu kamu kuruluşu ile aynı şartlarda faaliyet gösterecek özel sektör firmalarının olumsuz yönde etkilenmemesi amacıyla, ayrı ve özerk bir kamusal yapı bünyesine alınmalıdır.

Doğal gaz alım sözleşmeleri devri uygulaması sona ermelidir. Yeni arama ve üretim çalışmaları için, oluşturulacak Türkiye Petrol ve Doğal Gaz Kurumu desteklenmeli, bu kurum, çalışanların da yönetim ve denetimde söz sahibi olacağı bir yapıda, devlet bünyesinde özerk bir şirket olarak ve gündelik siyasi çekişmelerden etkilenmeyecek, liyakat sahibi kamu yöneticileri tarafından yönetilmelidir.

Bu birleşme enerji sektörü için örnek olmalı, elektrik üretim, iletim ve satışı alanında faaliyet gösteren EÜAŞ, TEİAŞ, TEDAŞ ve TETAŞ, eskiden olduğu gibi Türkiye Elektrik Kurumu olarak tek bir yapı içinde yer almalıdır.

13. ARZ GÜVENLİĞİ

Genel olarak enerji sektöründe, özel olarak doğal gazda talep ve tüketim tahminleri ve arz planlaması, arz güvenliği yönünden önemlidir.

Son iki yıl içinde İran'ın çeşitli defalar gaz arzını azaltması ve durdurması, Rusya'nın ise Batı güzergahındaki bazı sorunlar nedeniyle kısıntı uygulaması, gaz

temininde bu iki ülkeye % 81 oranında bağımlı olan ülkemizin arz güvenliğini ciddi bir şekilde ele alması gereğini ortaya koymaktadır.

Uzun yıllar BOTAS'ta çalışmış, yöneticilik yapmış ve doğal gaz alım sözleşmelerinin görüşmelerine katılmış olan Odamız üyesi makina yüksek.mühendisi Arif Aktürk, 08.02.2008 tarihinde Ankara'da ODTÜ Mezunlar Derneğinde yaptığı "Doğal Gaz Alım Sözleşmeleri" konulu sunumda arz güvenliği ile ilgili önemli hususlara değinmiştir. Arif Aktürk'ün sunumundan aktardığımız görüşler aşağıdadır.

ARZ GÜVENLİĞİ ÖLÇÜTLERİ

STRATEJİ, POLİTİKA, PLANLAMA VE ARZ GÜVENLİĞİ

Türk enerji stratejisi ve politikalarının bütünsellik kazanması, enerji diplomasisinin koordinasyon içinde olabilmesi için devletin en üst organlarının eşgüdüm içinde olması gerekmektedir.

- *Enerji ve arz güvenliği konusunda hükümetlerle ve bakanları ile değişmeyen uzun vadeli strateji ve politikalarının olması gerekir.*
- *Uzun vadeli strateji ve politikaların belli süreçlerde gözden geçirilmesi gerekmektedir.*
- *Sektörün kamu ve özel tüm taraflarının temsil edileceği Enerji Politikaları ve Arz Güvenliği Üst Kurulu kurulması ve işlevsel bir şekilde çalıştırılması önem taşımaktadır.*

Mevcut Yasal Mevzuata göre ne yapmak lazım?

4646 Sayılı Yasa Madde 1: Amaç

Arz emniyeti yasanın amaçlarında belirtilmiştir.Yasada,"Bu kanunun amacı; doğal gazın kaliteli, **sürekli**, ucuz, **rekabete dayalı esaslar çerçevesinde** çevreye zarar vermeyecek şekilde tüketicilerin kullanımına sunulması için, doğal gaz piyasasının serbestleştirilerek mali açıdan güçlü, istikrarlı ve şeffaf bir doğal gaz piyasasının oluşturulması ve bu piyasada bağımsız bir düzenleme ve denetimin sağlanmasıdır" denmektedir.

Yasanın Geçici 2.maddesinde de, "**BOTAS'ın mevcut sözleşmelerinin var olduğu ülkeler dışındaki ülkelere yapılacak ithalat için yapılacak müracaatlarda Kurul, piyasada rekabet ortamının oluşturulması, mevcut sözleşmelerden doğan yükümlülükleri ve ihracat bağlantılarını dikkate alarak belirleyeceği usul ve esaslar dahilinde müracaatları değerlendirerek ithalata müsaade edebilir. Ancak, BOTAS'ın mevcut sözleşmelerinin var olduğu ülkeler ile bu sözleşme süreleri sona**

erinceye kadar bu ülkeler ile hiç bir ithalatçı şirket tarafından yeni gaz alım sözleşmeleri yapılamaz. Söz konusu mevcut sözleşmelerin sona erdiği tarihten itibaren aynı miktarlar için yeni ithalat sözleşmeleri yapılabilir. Ancak, ihraç amaçlı veya Kurumca tespit edilecek yurt içi doğal gaz arz açığının olması durumunda söz konusu ülkelerle yeni gaz alım bağlantıları yapılabilir” denilmektedir.

Bu konuyla ilgili olarak, EPDK tarafından alınan 13.04.2006 tarih ve 725 sayılı EPDK kararı, BOTAŞ'ın dışında ithalatı adeta imkansız hale getirmektedir.

YÜRÜRLÜKTEKİ MEVZUATA GÖRE ARZ ÇEŞİTLENDİRMESİ

- Mevcut yasaya göre yetki tümüyle EPDK'dadır.
- 725 sayılı EPDK kararı iptal edilerek diğer ülkelerden ilave ithalata izin verilmelidir.
- Lisans Yönetmeliğinin İthalat Lisansı ile ilgili kısmı Spot gaz ithalatını da düzenleyecek şekilde tadil edilmelidir.
- Arz Güvenliği ve Emniyeti Yönetmeliği EPDK tarafından çıkartılmalıdır.
 - İthalatçı ve Toptan Satıcıların Kesintili müşteri portföyü ve oranı belirlenmelidir.
 - Kesintili Müşteri fiyat tabanı yüzdesi EPDK tarafından belirlenmelidir.
 - İletim Şirketinin Kesinti Kısıntı Prosedürü belirlenmeli ve bunun uygulanması sıkı şekilde kontrol edilmelidir.
 - Mevcut Depoların İşleyiş Düzenlemeleri ivedilikle ortaya konulmalı ve yeni ithalatçıların erişimi sağlanmalıdır.
 - Özellikle yük faktörü yüksek olan şehirlerin yakınlarına LNG Depolarının kurulması ve LNG terminallerinden LNG sevkiyatının yapılabilmesi sağlanmalıdır.

14. SONUÇ VE ÖNERİLER

Enerji, toplumsal yaşamın başlangıcından itibaren insan ve toplum için vazgeçilmezdir. Gelişen teknoloji ve artan enerji ihtiyacı ile birlikte geleneksel enerji kaynakları toplumun enerji ihtiyacını karşılamada yetersiz kalmaktadır. Toplumsal yaşamın merkezinde yer alan ve kamusal bir hizmet olan enerjiye yönelik ihtiyacın belirlenmesi, karşılanması, iletilmesi, kısacası enerjide planlama yapılması kaçınılmaz bir zorunluluktur. Unutulmamalıdır ki enerjiye, ucuz, kesintisiz, sürekli ve güvenli bir biçimde erişmek temel bir insan hakkıdır.

TMMOB Makina Mühendisleri Odası, ülke ve toplum yararı doğrultusunda Türkiye'nin enerji politikalarının belirlenmesinde yerli, yeni ve yenilenebilir enerji kaynaklarının araştırılması, teknolojilerinin geliştirilmesi ve kullanılması konusunda üyelerinin ve konunun uzmanlarının birikimlerini sunabileceği, tartışabileceği, çözüm önerileri üretebileceği çeşitli platformlar oluşturmaktadır. Bu ortam ve çalışmalarda ortaya çıkan saptama ve önerilerden hareketle Türkiye'de doğal gaz piyasasının yeniden yapılandırıldığı bir zaman diliminde, söz konusu süreç ve uygulanan politikalara ilişkin önerilerimiz genel hatlarıyla aşağıda sunulmaktadır.

1. Türkiye bugüne kadar enerji ihtiyacını esas olarak yeni enerji arzı ile karşılamaya çalışan bir politika izlemiştir. **Elektrik iletim ve dağıtımında**, kaçaklarla birlikte % 16'nın üzerine ulaşmış kayıplar ve nihai sektörlerde yer yer % 50'nin üzerine çıkabilen enerji tasarrufu imkanları göz ardı edilmiştir. Enerji ihtiyacını karşılamak üzere çok pahalı yatırımlar yapılmış, ancak mevcut kayıpları önlemek için tedbirler alınmamış ve enerjideki dışa bağımlılık Türkiye için ciddi boyutlara ulaşmıştır.

Bundan sonra izlenmesi gereken politika “önce enerji tasarrufu için yatırımlar yapılması” olmalıdır ve bu kapsamda enerji verimliliği yüksek cihaz, ekipman ve teknolojilerinin kullanılmasını ve enerji yoğunluğunun düşürülmesini öngören programlar uygulanmalıdır. Bu amaçla yapılacak yatırımlarla sağlanan tasarruflar yeterli olmaz ise “yeni enerji üretim tesisi yatırımı” gündeme gelmelidir. Önümüzdeki yıllarda yaşanması beklenen enerji sıkıntısının aşılması için yapılması gereken en önemli uygulama enerjide tasarrufun sağlanması ve tasarrufa yönelik yatırım olmalıdır. Bu kapsamda Enerji Verimliliği Yasası, Odamız görüşleri dikkate alınarak titizlikle uygulanmalıdır.

2. Ülkemizde enerji sektöründe 20 yıldır uygulana gelen politikalar nedeniyle toplumsal ihtiyaçlar ve bunların karşılanabilirliği arasındaki açık her geçen gün daha da artmaktadır. İzlenen özelleştirme politikaları, esas itibarıyla sermayenin çıkarlarının geliştirilmesine yöneliktir. *Türkiye'nin enerji sektöründe arz güvenliği sağlayacağı ve enerji fiyatlarının ucuzlayacağı iddiaları ile dayatılan bu politikalar bugün iflas etmiştir. Ülkemiz izlenen hatalı politikalar nedeniyle arz güvenliği ve pahalı enerji fiyatlarıyla karşı karşıyadır.* Oysa enerjinin toplumsal bir hizmet alanı olduğu, bu alanda yapılan tüm çalışmalarda, dikkate alınması gereken bir temel bir ilke olmalıdır.

3. Ülkemiz gerçekleri de göz önüne alınmak şartıyla, enerji sektörünün gerek stratejik önemi gerekse kaynakların rasyonel kullanımı açısından düzenleme, planlama, eşgüdüm ve denetleme faaliyetlerinin koordinasyonu için merkezi bir yapıya ihtiyacı vardır. Bu çerçevede enerji sektöründe yapılacak yeni yatırımların lisanslanması, teknik açıdan denetlenmesi ve gerekli yatırım ihalelerinin yapılması da dahil olmak üzere ETKB'nin yukarıda belirtilen asli görevlerini ifa etmesi; EPDK'nın ise oluşturulmakta olduğu öne sürülen enerji piyasalarındaki *düzenleme*

ve denetimler ile müteakip yaptırımları belirleyen hakem rolüne dönmesi daha gerçekçi bir yapı olarak düşünülmektedir. Bu bağlamda enerji sektöründeki kamu kuruluşlarının küçültülmesi, bölünmesi ve işlevsizleştirilmesi uygulamaları son bulmalıdır.

ETKB, ülke, halk ve kamu çıkarları doğrultusunda temel stratejileri ve politikaları geliştirmek ve uygulamakla yükümlüdür. Bu amaçla ETKB güçlendirilmeli, uzman ve liyakatli kadrolar istihdam etmelidir. Güçlü bir ETKB'nin ülke çıkarlarına uygun politikalar geliştirmesi ve uygulaması sağlanmalıdır. ETKB enerjide arz güvenliği açısından gerekli önlemleri almalı ve yaptırımlarda bulunmalıdır.

4. Genel olarak enerji planlaması, özel olarak elektrik enerjisi ve doğal gaz üretimi ve tüketimi planlamasında, strateji, politika ve önceliklerin tartışılıp, yeniden belirleneceği, toplumun tüm kesimlerinin ve konunun tüm taraflarının görüşlerini ifade edebileceği geniş katılımlı bir platform oluşturulmalıdır. Dünya Enerji Konseyi Türk Milli Komitesi'nde ilgili tüm taraflar temsil edilmeli ve bu kuruluşun Ulusal Enerji Enstitüsü misyonuyla hizmet vermesi sağlanmalıdır.

Öte yandan ETKB bünyesinde Ulusal Enerji Strateji Merkezi oluşturulmalıdır.

5. Türkiye'nin enerji envanteri gelişen teknik ve ekonomik kriterlerle değerlendirilerek güncellenmelidir. Elektrik enerjisi üretiminde ulusal kaynaklara ve yenilenebilir enerji kaynaklarına ağırlık verilmelidir. Elektrik enerjisi üretiminde ülke ölçeğinde geçerli olacak bir Master Plan uygulanmalıdır.

6. Lisans verilirken, ulusal ve kamusal çıkarları gözetilen ve toplumsal yararı esas olarak hazırlanmış olan Enerji Talep ve Yatırım Tahminleri esas alınmalıdır.

7. Türkiye doğal gaz temininde hassas bir noktaya doğru gitmektedir. Hızla artan doğal gaz tüketimi, yeterli önlem alınmaması nedeniyle enerji sektörünü kırılgan bir bağımlılığa sürüklemektedir. Elektrik üretiminin yarısı doğal gazdan sağlanmaktadır. Ve doğal gaz tüketimi içinde en büyük paya elektrik sektörü sahiptir. Ülkemizdeki ve dünyadaki doğal gazın sektörel tüketim oranlarını karşılaştırdığımızda; Avrupa ve Amerika'daki birçok ülkeye oranla ülkemizin elektrik üretiminde doğal gazın payının yüksek olduğu görülür.

Doğal gaz yakıtlı yeni projeler, elektrik enerjisi üretimi içinde doğal gazın payının düşürülmesini öngören hedef ve politikalara uygun olmalıdır. Elektrik üretiminde doğal gazın payı bugünkü % 50'lerden kademeli olarak % 30'lara ve nihai hedef olarak % 25'lere düşürülmelidir.

8. Dünyada bu kadar geniş bir faaliyet alanına sahip ilk ve halen tek düzenleyici kurul olma özelliğine sahip olan EPDK'nın işlevsel, yapısal ve kadrosal açıdan yeniden düzenlenmesi gerekir. Ayrıca, demokratik teamüllere ters düşen bir şekilde EPDK, hem lisans vermekte hem de kural koyucu, denetleyici ve yargılayıcı bir

durumda bulunmaktadır. Bir çok batılı ülkede de halen tartışılmakta olan bu durumun bir an önce gözden geçirilerek düzeltilmesi zorunludur. Bu bağlamda EPDK'nın görevinin esas itibari ile denetleme alanında yoğunlaşması ve benzer özellikler taşımayan sektörlerin faaliyetlerinin ayrı denetleme kurumlarınca yapılması daha uygun olacaktır.

9. Doğal gazla ilgili kurumlar çalışmalarında şeffaflaşmalı, bilgilerin yaygınlaşması, herkesçe erişilebilir ve kullanılabilir olması sağlanmalıdır. Doğal gaz temin politikalarının belirlenmesinde kapalı kapılar ardındaki gizli diplomasi yerine, ilgili tüm kesimlerin katılacağı ulusal strateji belirlenmesi çabalarına ağırlık verilmelidir. İthal edilen ve dışa bağımlı bir enerji kaynağı olan doğal gazın sektörel kullanım öncelikleri tartışmaya açılmalıdır.

10. Doğal gazın sektörel kullanım uygulamalarını irdeleyecek ve teknik uygulama esaslarını belirleyecek yetkili kuruluş olarak, oluşum, yönetim ve denetiminde doğal gazla ilgili tüm kesimlerin temsil edildiği Doğal Gaz Enstitüsü'nün oluşturulması ve bu Enstitünün bir an önce çalışmaya başlaması zorunludur.

11. Mevcut doğal gaz alım sözleşmeleri "takrir-i müzakere" konusu yapılmalı, anlaşmalarda fiyat iyileştirmeleri hedeflenmeli, alınmayan gazın bedelinin ödenmesine cevaz veren, gazın üçüncü ülkelere satılmasını önleyen hükümler iptal edilmelidir.

Gaz ihracatçısı kuruluşlarla yapılacak ayrı ticari anlaşmalarla satın alınan gaz bedellerinin mal ve hizmet ihracıyla ödenmesi sağlanmalıdır.

Gaz teslimatlarında ihracatçı ülkelerden kaynaklanan eksiklikler ve aksamalar tazminat konusu olmalıdır. İhracatçı ülkelerin günlük, aylık, yıllık satış miktarlarını taahhüt etmeleri sağlanmalıdır.

12. BOTAŞ'ın yürüttüğü Hazar ve Ortadoğu ülkelerinin gaz arzını Yunanistan üzerinden İtalya'ya, Bulgaristan, Romanya Macaristan, Avusturya ve Orta Avrupa'ya ulaştırmayı öngören projeler desteklenmelidir.

13. Doğal gazda Rusya'ya ve İran'a bağımlılığın azaltılmasına yönelik çalışmalar yürütülmelidir. Güvenilir yeni kaynaklardan arz çeşitlendirilmesi sağlanmalıdır.

Azerbaycan'dan yapılacak gaz ithalatının artırılma imkanları araştırılmalıdır. Türkmenistan ve Mısır'dan ülkemize doğru boru hattı tesisi çalışmalarına ağırlık verilmelidir. Doğal gaz ithal edilecek ülkelere Irak'ın eklenmesine çalışılmalıdır. İran'la yapılması öngörülen üretim anlaşması, ülke çıkarları gözetilerek geliştirilmeli ve uygulanmalıdır. TPAO eliyle Türkmenistan, Kazakistan v.b. ülkelerle üretim anlaşmaları yapılmalıdır.

Arz güvenliği için gerekli önlemler alınmalı ve kriz durumları için uygulanabilir acil eylem planları hazırlanmalıdır.

14. Yerli doğal gaz üretiminin artırılmasına çalışılmalıdır. Mevcut kaynakların ülke çıkarları gözetilerek işletilmesi için gerekli yasal düzenlemeler yapılmalıdır. TPAO'nun Karadeniz'deki ve ülkenin bütünündeki doğal gaz ve petrol arama çalışmaları desteklenmelidir. Zonguldak taş kömürü sahalarında olduğu bildirilen metan kaynaklarının araştırılması sonuçlandırılmalı ve bir an önce üretime geçirilmeli ve metanın ticari olarak kullanım imkanları sağlanmalıdır.

15. Doğal Gaz Yasasında değişiklik yapılarak ithalat kısıtlamaları kaldırılmalı ve BOTAŞ'ın mevcut doğal gaz sözleşmelerinin özel kuruluşlara devrine son verilmelidir.

16. Dünyanın birçok ülkesinde olduğu gibi ülkemizde de petrol ve doğal gaz arama, üretim, iletim, dağıtım ve satış faaliyetleri dikey bütünleşmiş bir yapıda sürdürülmelidir. BOTAŞ'ı da bünyesine alacak TPAO, Türkiye Petrol ve Doğal Gaz Kurumu olarak, arama, üretim, iletim, depolama, dağıtım faaliyetlerinin yanı sıra, petrol ve doğal gaz satış, pazarlama faaliyetleri ve petrol rafinaj hizmetlerini de kamu eliyle vermeli. Doğal gaz iletim hatları ve depolama tesisleri ise, stratejik özellikleri nedeniyle, oluşturulacak bu kamu kuruluşu ile aynı şartlarda faaliyet gösterecek özel sektör kuruluşlarının faaliyetlerinden olumsuz yönde etkilenmemesi için özerk bir kurumsal yapıya kavuşturulmalıdır.

17. Arz güvenliği açısından artan doğal gaz tüketimine paralel olarak depolama kapasitesinin artırılması zorunludur. Bu projelerin fizibilite çalışmaları ve yatırım finansmanını bulmak uzun zaman aldığından acilen yeni yeraltı depolama projeleri çalışmalarına başlanması gerekmektedir. 2000 yılından beri sürüncemede kalan Tuz Gölü Depolama Tesislerinin Projesinde yapım çalışmalarına ivedilikle başlanmalıdır. İthalatçıların depolama tesislerine girişlerini düzenleyen Depolama Tesisleri İşleyiş Düzenlemesi yürürlüğe konulmalıdır.

18. Temel bir ihtiyaç olan doğal gaz fiyatları üzerindeki %18 KDV düşürülmeli, ÖTV kaldırılmalıdır.

19. Doğal gazla ilgili uygulama esaslarının belirlenmesinde Enerji Piyasası Kurumu'nun çalışmalarına meslek odalarının düzenli katkısı sağlanmalıdır.

20. Kentsel dağıtım şebekelerinde, bina servis bağlantılarında, bina iç tesisatlarında, gazın yıllardır kullanıldığı kentlerdeki uygulamalar ve deneyimin ışığında, bütün ülke çapında geçerli ve zorunlu olacak:

- Ulusal kentsel gaz dağıtım şebekesi tasarım ve yapım standartları ve şartnameleri,
- Ulusal bina servis bağlantı standartları ve şartnameleri,
- Ulusal bina iç tesisat standartları ve şartnameleri,
- Ulusal endüstriyel tesis doğal gaz dönüşüm standartları ve şartnameleri,
- Ulusal doğal gaz yapım işleri denetim standartları ve şartnameleri

ETKB koordinasyonunda, Odamız tarafından hazırlanan taslaklar esas alınarak TSE, EPDK, gaz şirketleri, meslek odaları ve uzmanlık örgütlerinin katılımıyla keskinleştirilmeli ve bir an önce uygulamaya konulmalıdır.

21. Doğal gaz brülörlerinin, kontrol ekipmanlarının, basınç düşürme istasyonları, filtre , ısıtıcı vb. ekipmanları, kompresör istasyonlarının yerli imalatı teşvik edilmeli, geliştirilmeli ve standartizasyon sağlanmalıdır.

22. Doğal gaz yakıtlı enerji santrallerinin tasarımı, yurt içinde yerli mühendislik kuruluşları eli ile yapılmalıdır. Bu santrallerin makine ve ekipmanlarının yurt içinde üretimine yönelik olarak araştırma kurumları, üniversiteler ve sanayi kesiminin katılımı ile gerekli AR-GE çalışmaları yapılmalıdır.

23. Doğal gaza bağımlı enerji politikalarından bir an önce vazgeçilerek yerli ve yenilenebilir enerji kaynaklarımıza yatırımlar yapılmalıdır. Yerli ve yenilenebilir enerji kaynaklarımız ülke ihtiyacının büyük bir bölümünü karşılayacak potansiyelindedir. Yerli, yeni ve yenilenebilir enerji kaynaklarımızın kullanımının özendirilmesi, yaygınlaştırılması ve bu kaynakların kullanımı ile elektrik enerjisi üretim sistemlerini oluşturan malzeme, cihaz ve ekipmanların yerli üretim koşullarının oluşturulması ve bu alanda teknoloji üretebilir bir seviyeye ulaşmamız sağlanmalıdır. Yenilenebilir Enerji Yasası uyarınca gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

1. Termodinamik Dergisi, Ekim 2005, Sayı 158, Prof. Dr. Seyhan Uygur Onbaşıoğlu ve ALBİYOBİR yayınlarından yararlanılarak hazırlanmıştır.
2. Türkiye Elektrik İletim Anonim Şirketi (TEİAŞ) - www.teias.gov.tr
3. TC Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı (DTM) – www.foreigntrade.gov.tr
4. Avrasya, Türkmenistan Doğal Gazı
5. BP- www.bp.com.tr
6. Oto Doğal Gaz İstasyonları Derneği (OİDER)- www.odider.org
7. Petrol İşleri Genel Müdürlüğü (PİGM) 2003 yılı faaliyet raporu- www.pigm.gov.tr
8. Elektrik İşleri Etüt İdaresi(EİEİ) Genel Müdürlüğü - www.eie.gov.tr
9. Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO) - www.tpao.gov.tr
10. T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı (ETKB) - www.enerji.gov.tr,
11. Türkiye Elektrik Üretim İletim Anonim Şirketi(TEAŞ) - www.teias.gov.tr
12. Boru Hatları ile Petrol Taşıma Anonim Şirketi (BOTAS)- www.botas.gov.tr
13. John Roberts ,TMMOB MMO Uluslararası Doğal Gaz Kongresi 2007,Bildiriler Kitabı
14. CEDIGAZ, April 26, 2007
15. T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Nalan Pervan
16. Nilgün Açıkalm, Boru Hatları ve Ceyhan Enerji Terminali
17. Necdet Pamir, TMMOB Enerji Kurultayı, 21-22 Ekim 2007
18. M.Zekeriya Aydın, Enerji Güvenliği ve Türkiye’de Enerji Sektörü
19. Global Strategy-www.globalstrategy.org, Muharrem Ekşi “Asimetrik/Simetrik Karşılıklı Bağımlılık İlişkisi: Türkiye’nin Enerji Güvenliği”